

การวิจัยแบบผสมผสานเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

MIXED METHODS APPROACH: QUALITATIVE AND QUANTITATIVE RESEARCH DESIGN

ดร.อโณทัย งามวิชัยกิจ

อาจารย์ประจำวิชาเอกการตลาด สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

บทคัดย่อ

บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อแนะนำและอธิบายแนวทางการวิจัยรูปแบบผสมผสาน ซึ่งได้ถูกหยิบยืมมาใช้กันมากขึ้นในปัจจุบัน เพื่อสนับสนุนคุณภาพของการวิจัยจากการผนวกอรรถประโยชน์จากการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ บทความนี้เริ่มจากแนวคิดของรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานที่นำการวิจัยทั้งสองประเภทมาวิเคราะห์สอดคล้องร่วมกันเพื่อสร้างคุณภาพการวิจัยที่เหนือกว่าการวิจัยรูปแบบเดียว ต่อด้วยความสำคัญการทำวิจัยแบบผสมผสานซึ่งเป็นที่มาให้นักวิจัยดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน รูปแบบของการวิจัยแบบผสมผสานที่แบ่งได้เป็น 6 ประเภท คือ การวิจัยแบบพร้อมกัน การวิจัยแบบขั้นตอนเชิงอธิบาย การวิจัยแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ การวิจัยแบบรองรับภายใน การวิจัยแบบปฏิรูปและการวิจัยแบบหลายช่วง สุดท้าย กระบวนการวิจัยแบบผสมผสานสามารถแบ่งออกได้เป็น 8 ขั้นตอน และมีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน พร้อมตัวอย่างการวิจัยแบบผสมผสานที่รายงานผลแล้วในประเทศไทย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจรูปแบบของการวิจัยแบบผสมผสานมากยิ่งขึ้น ผู้เขียนคาดหวังว่าบทความนี้จะช่วยให้ความกระจ่างแก่นักวิจัยในการวางแผนและดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานมากยิ่งขึ้น ซึ่งไม่เพียงแต่มีการวิจัยสองรูปแบบประกอบกันเท่านั้น ต้องมีการผสมผสานกันในทุกทางหนึ่งด้วย เพื่อให้การวิจัยเกิดประโยชน์สูงสุดจากการใช้การวิจัยหลายรูปแบบผสมกัน

คำสำคัญ: การวิจัยแบบผสมผสานการวิจัยแบบพหุวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพการวิจัยเชิงปริมาณ

ABSTRACT

This article is written to introduce and illustrate the guideline for mixed methods research which has become increasingly common in recent years. Combining qualitative and quantitative research indeed warrants the research quality from integrating methodology benefits from both approaches. The article is based on research foundation of mixed method from combining strengths and avoiding weaknesses of qualitative and quantitative single approach. Five justifications for combining qualitative and quantitative approaches are asserted as researcher's rationale to select mixed methods approach. There are 6 categories of mixed method research design which are named as convergent parallel design, explanatory sequential design, exploratory sequential design, embedded design, transformative design, and multi-phase design. Finally the procedure of mixed methods research consists of 8 steps and the detail of procedure is varied according to each type of mixed methods research design. Examples of Thai published research in each design are included to vivid the readers understanding. The author aims to clarify the process and design of mixed methods research and help advance its concepts and practices.

Keywords: Mixed Methods Research, Qualitative Research, Quantitative Research

บทนำ

จากช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 นักวิจัยทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ที่เคยแบ่งออกเป็น 2 ค่าอย่างชัดเจนคือ นักวิจัยเชิงคุณภาพและนักวิจัยเชิงปริมาณ โดยที่ฝั่งการวิจัยเชิงคุณภาพสนใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำมาอธิบายปรากฏการณ์ ขณะที่ฝั่งการวิจัยเชิงปริมาณสนใจการวิเคราะห์ตัวเลขเพื่อนำมาอธิบายและพยากรณ์เรื่องราว นักวิชาการอย่าง Creswell (1994) Morse (1991) Bryman (2006) และอีกหลายท่านได้เกิดความพยายามที่จะนำกระบวนการวิจัยที่มีความแตกต่างกันสองรูปแบบนี้มาผนวกรวมกัน เพื่อนำเสนอแนวทางการวิจัยแบบบูรณาการทั้งสองรูปแบบเข้าด้วยกัน ทำให้นักวิจัยเริ่มหันมาวิจัยแบบที่สาม ที่เรียกว่าวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเพิ่มคุณภาพการวิจัยจากการนำข้อดีข้อเด่นของการวิจัยทั้งสองรูปแบบมาผนวกรวมกัน ซึ่งอาจเรียกรวมวิจัยนี้ในกลุ่มนักวิจัยว่า การวิจัยพหุวิธี Multi-methods (Brannen, 1992) การวิจัยพหุกลยุทธ์ Multi-strategy (Bryman, 2004) หรือการวิจัยแบบผสมวิธี Mixed methodology (Tashakkori and Teddlie, 1998) หรือการวิจัยแบบผสมผสาน Mixed methods (Creswell, 1994) รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานเป็นที่ยอมรับในหมู่นักวิชาการมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน จนเกิดเป็นวารสารวิชาการที่รับบทความวิจัยเฉพาะรูปแบบผสมผสานอย่าง Journal of Mixed Methods Research (JMMR)

1. แนวคิดการวิจัยแบบผสมผสาน

การวิจัยแบบผสมผสานเป็นการผนวกรวมการวิจัยสองรูปแบบ คือ เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเข้าด้วยกัน โดยไม่เพียงแต่เทคนิคการวิจัยที่ต้องมีทั้งสองรูปแบบเท่านั้นต้องมีการผสมผสานทางใดทางหนึ่งในกระบวนการวิจัย (Creswell & Plano, 2007) ก่อนที่นักวิจัยจะเข้าใจแนวคิดการวิจัยแบบผสมผสานได้อย่างสมบูรณ์นั้น นักวิจัยจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเสียก่อน

1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ

ลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นการสร้างรูปแบบ แนวคิด ทฤษฎีจากปรากฏการณ์จริง หรือ การอนุมานแบบอุปนัย (Induction) โดยผู้วิจัยเป็นเครื่องมือการวิเคราะห์ที่สำคัญ

ขณะที่ลักษณะการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นการทดสอบหรือยืนยันแนวคิดทฤษฎีเพื่ออธิบายหรือพยากรณ์ข้อมูล หรือการอนุมานแบบนิรนัย (Deduction) โดยการใช้การวิเคราะห์ทางสถิติเป็นสำคัญ ซึ่งทั้งสองวิธีวิจัยมีจุดเด่นจุดด้อยที่แตกต่างกัน ดังแสดงในตารางที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1 จุดเด่น - จุดด้อยของการวิจัยเชิงคุณภาพ

จุดเด่น
- เก็บผลการวิจัยจากตัวอย่างที่คัดเลือกแล้วว่าสามารถให้ข้อมูลได้โดยตรง - ได้ข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนน้อย - อธิบายปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนได้ - ศึกษาข้อมูลกรณีที่น่าสนใจศึกษาได้อย่างเฉพาะเจาะจง - นำข้อมูลจากหลายกรณีมาวิเคราะห์ร่วมกันได้ (Cross-Case Analysis) - เข้าใจประสบการณ์ส่วนบุคคลที่มีต่อปรากฏการณ์ โดยผ่านการบอกเล่าจากผู้เกี่ยวข้อง - กำหนดบริบทหรือปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ที่สนใจได้ - ศึกษากระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ - วิจัยเชิงคุณภาพแบบสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) เพื่อสร้างแนวคิดทฤษฎีในการอธิบายปรากฏการณ์ใหม่ได้ - แสดงการแปลความหมายตัวแปรที่สนใจของกลุ่มตัวอย่างได้ - เป็นการเก็บข้อมูลในรูปแบบที่เป็นธรรมชาติ - ตอบสนองสถานการณ์เฉพาะพื้นที่ เหตุการณ์เฉพาะ และจุดประสงค์การวิจัยเฉพาะเจาะจงของผู้เกี่ยวข้องได้ - ยืดหยุ่นได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในระหว่างการวิจัย - สามารถนำเสนอรายละเอียดกรณีศึกษาที่มีความสำคัญเพื่อสนับสนุนความสำคัญหรือแสดงความสมจริงได้ - ไม่สามารถนำผลที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่ต่างออกไปได้ - ไม่สามารถนำตัวเลขไปใช้พยากรณ์เชิงปริมาณได้ - อาจมีความน่าเชื่อถือน้อยกว่า เพราะผลขึ้นกับผู้วิจัยและผู้ตรวจสอบ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

จุดด้อย
- การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เวลาามาก
- ผลแปรผันตามอคติของผู้วิจัยแต่ละบุคคล

ที่มา: Johnson and Onwuegbuzie (2004; p.20)

ตารางที่ 2 จุดเด่น – จุดด้อยของการวิจัยเชิงปริมาณ

จุดเด่น
- ทดสอบและตรวจสอบแนวคิดทฤษฎีที่เกิดขึ้นแล้วเพื่ออธิบายว่าเกิดขึ้นอย่างไร (มากกว่าทำไม)
- ทดสอบสมมติฐานที่ตั้งขึ้นไว้ล่วงหน้า ก่อนการเก็บข้อมูล โดยมุ่งหวังการนำผลไปใช้ในทางปฏิบัติ อาศัยข้อมูลที่เก็บแบบสุ่มในขนาดตัวอย่างที่เพียงพอ
- นำผลไปใช้ต่อไป และวิจัยซ้ำในกลุ่มประชากรอื่นได้
- สามารถสร้างสถานการณ์ที่ลดผลรบกวนจากตัวแปรแทรกซ้อน เพื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงเหตุผลได้
- เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลได้รวดเร็ว
- ได้ผลเป็นตัวเลขชัดเจนที่มีคุณสมบัติเชิงปริมาณ
- ผลการวิจัยไม่ขึ้นกับตัวนักวิจัยมากนักจึงอาจให้ความน่าเชื่อถือมากกว่า
- ได้ประโยชน์จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวนมาก
จุดด้อย
- ตัวแปรที่นักวิจัยใช้อาจไม่ตรงกับความเป็นจริง
- ทฤษฎีที่นักวิจัยเลือกไว้อาจไม่ตรงกับความเป็นจริง
- ขาดความเข้าใจปรากฏการณ์ที่แท้จริง เนื่องจากการมุ่งเน้นการทดสอบแนวคิดทฤษฎีและสมมติฐาน

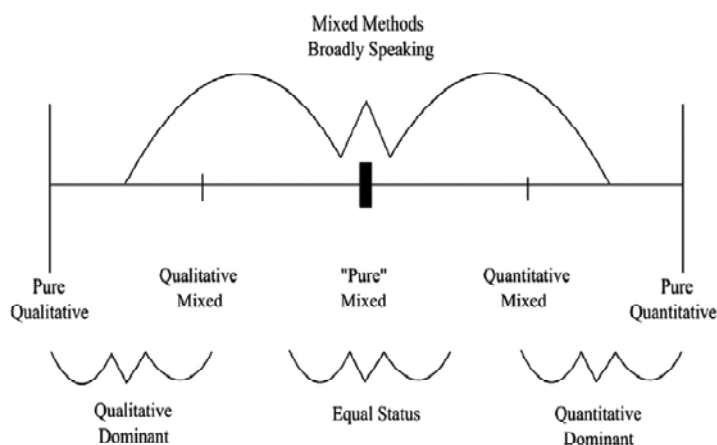
ที่มา: Johnson and Onwuegbuzie (2004; p.19)

จากจุดเด่นจุดด้อยของการวิจัยทั้งสองรูปแบบ ส่งผลให้เมื่อทำการวิจัย นักวิจัยต้องเลือกการวิจัยที่เหมาะสมกับลักษณะปัญหาการวิจัย กระบวนทัศน์การวิจัย และความชำนาญของนักวิจัย อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ล้วนแต่มีจุดด้อยที่ต้องยอมรับว่าอาจส่งผลต่อความเที่ยงตรงของการวิจัย (Validity) และสามัญการ (Generalization) ของผลการวิจัยได้

1.2 การวิจัยแบบผสมผสาน

การวิจัยแบบผสมผสานเป็นการวิจัยแบบที่สามที่นักวิจัยพยายามผสมหรือผนวกเทคนิค กระบวนวิธี และแนวคิด ของการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเข้าด้วยกัน โดยใช้ทั้งอุปนัย (Induction) คือการค้นหารูปแบบจากความเป็นจริง และนิรนัย (Deduction) คือการทดสอบทฤษฎีและสมมติฐาน รวมไปถึงการอนุมานจากความคิดความเข้าใจ (Abduction) ทั้งนี้ กระบวนทัศน์ในการวิจัยหรือแนวทางความเชื่อพื้นฐานในการศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นในความเป็นจริงของการวิจัยแบบผสมผสาน เป็นการผสมรวมแนวคิดทางการวิจัยกลุ่มแนวคิดปฏิฐานนิยม (Positivism) ของการวิจัยเชิงปริมาณแนวคิดปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ของการวิจัยเชิงคุณภาพเกิดเป็นกระบวนทัศน์การวิจัยด้วยแนวคิดพหุนิยม (Pluralism) คือการแสวงหาความรู้จากหลายกระบวนวิธี (Johnson & Onwuegbuzie, 2004)

การวิจัยแบบผสมผสานจึงเป็นรูปแบบการวิจัยที่ขยายข้อจำกัดของการวิจัยแบบเดิม โดยมุ่งเน้นไปถึงการตอบปัญหาการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ (Complementary) เป็นกระบวนกรแบบพหุนิยม (Pluralism) และมุ่งเน้นองค์รวม (Inclusive) โดยนำความแตกต่างของสองกระบวนวิธีการวิจัยมาสนับสนุนซึ่งกันและกัน จึงเกิดเป็นแนวคิดของการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods) ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การวิจัยแบบผสมผสาน

ที่มา: Johnson, Onwegbuzie and Turner (2007; p 124)

Johnson and Turner (2003) กล่าวว่า การวิจัยแบบผสมผสานเป็นการวิจัยที่เก็บข้อมูลโดยใช้กลยุทธ์รูปแบบ และกระบวนการวิธีที่หลากหลาย เพื่อให้ได้จุดเด่นที่สนับสนุนกันจากแต่ละวิธี และแก้ปัญหาจุดด้อยของแต่ละวิธีวิจัย หากนักวิจัยสามารถดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยนั้นย่อมมีคุณภาพดีกว่าการวิจัยเพียงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น การเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเข้าใจมุมมองของกลุ่มตัวอย่างรวมเข้ากับการวิจัยแบบทดลองซึ่งเป็นเชิงปริมาณทำให้ลดปัญหาความเที่ยงตรงภายนอกของการวิจัยแบบทดลอง ซึ่งเป็นที่ทราบดีว่าเป็นปัญหาสำคัญของการวิจัยแบบทดลองคือผลจากการทดลองอาจไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริงได้ เป็นต้น

2. ความสำคัญของการวิจัยแบบผสมผสาน

Greene et al. (1989) ให้แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางวิชาการที่สำคัญที่นักวิชาการสามารถนำไปพิจารณาในการตัดสินใจว่าควรเลือกใช้การวิจัยแบบผสมผสานหรือไม่ เนื่องจากความสำคัญของการวิจัยแบบผสมผสานประกอบด้วย 5 ประการหลัก อันได้แก่

1) การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

การวิจัยแบบผสมผสานสามารถตรวจสอบความสอดคล้องและยืนยันความถูกต้องกับเป็นจริง ผ่านการตรวจสอบเปรียบเทียบผลที่ได้จากการวิจัยทั้งสองรูปแบบ เช่นเดียวกับที่ Denzin (1978) แนะนำให้นักวิจัยสร้างความน่าเชื่อถือและเที่ยงตรงให้แก่ผลการวิจัย โดยใช้การตรวจสอบสามเส้าผ่านการสลับเปลี่ยนรูปแบบการวิจัยที่เรียกว่า With-in method triangulation

2) การสนับสนุนผลให้สมบูรณ์ (Complementary)

การวิจัยแบบผสมผสานสามารถนำผลมาขยายความอธิบายผลซึ่งกันและกัน ช่วยทำให้ผลการวิจัยมีความละเอียด ทำให้ผู้ใช้ผลการวิจัยเข้าใจกระจ่างแจ้งมากยิ่งขึ้นได้เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพแสดงผลด้วยเนื้อหา ขณะที่การวิจัยเชิงปริมาณแสดงผลด้วยตัวเลข ดังนั้นการใช้ผลการวิจัยทั้งสองรูปแบบผสมผสานกันทำให้ผลการวิจัยสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3) การพัฒนา (Development)

การวิจัยแบบผสมผสานทำให้นักวิจัยสามารถนำผลจากการวิจัยแรกไปช่วยในการพัฒนาวิธีวิจัยในการวิจัยต่อไปให้ดียิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง กระบวนการวิจัย และการวัด เป็นต้น

4) การเริ่มต้น (Initiation)

การวิจัยแบบผสมผสานทำให้นักวิจัยสามารถนำผลการค้นหาข้อสงสัย ความขัดแย้ง หรือ กรอบแนวคิดใหม่ๆ ที่ได้จากการวิจัยหนึ่งเพื่อไปตั้งเป็นคำถามการวิจัย หรือ พัฒนาการวิจัยต่อไปได้

5) การขยายความ (Expansion)

การวิจัยแบบผสมผสานทำให้นักวิจัยสามารถขยายขอบเขตการวิจัยได้ทั้งแนวกว้างและแนวลึกโดยผ่านกระบวนการวิธีวิจัยที่หลากหลาย

3. รูปแบบของการวิจัยแบบผสมผสาน

อ้างอิงจาก Creswell (2013) การวิจัยแบบผสมผสานแบ่งออกได้ตามเวลาการดำเนินการวิจัยและความสำคัญของการวิจัยแต่ละวิธี เป็น 6 รูปแบบใหญ่ได้แก่

1) การวิจัยแบบพร้อมกัน (Convergent Parallel Design)

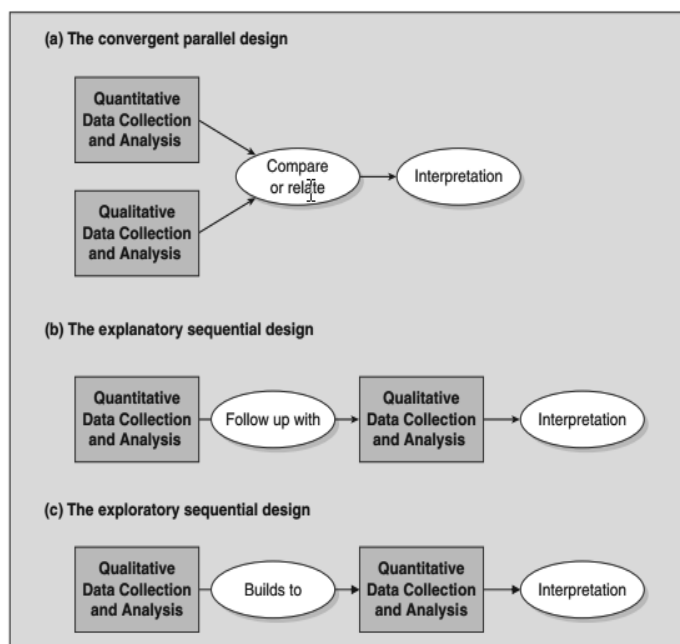
เป็นการวิจัยที่นักวิจัยดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพพร้อมกันกับเชิงปริมาณ โดยให้ความสำคัญการวิจัยทั้งสองแบบเท่าเทียมกัน และนำผลมารวมกันในช่วงการแปลผลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องหรือทำให้ผลการวิจัยสมบูรณ์มากขึ้นดังแสดงในภาพที่ 2 (a)

2) การวิจัยแบบขั้นตอนเชิงอธิบาย (Explanatory Sequential Design)

เป็นการวิจัยที่แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ช่วงแรกเป็นการวิจัยหลักเป็นการวิจัยเชิงปริมาณก่อนเพื่อตอบปัญหาการวิจัย และต่อด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อช่วยในการอธิบายผลให้กระจ่างยิ่งขึ้นดังแสดงในภาพที่ 2 (b)

3) การวิจัยแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Design)

เป็นการวิจัยที่แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ช่วงแรกเป็นการวิจัยหลักเพื่อสำรวจข้อมูลโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ และนำผลมาต่อด้วยการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อยืนยันและสามารถนำผลไปใช้ต่อในวงกว้างได้ดังแสดงในภาพที่ 2 (c)

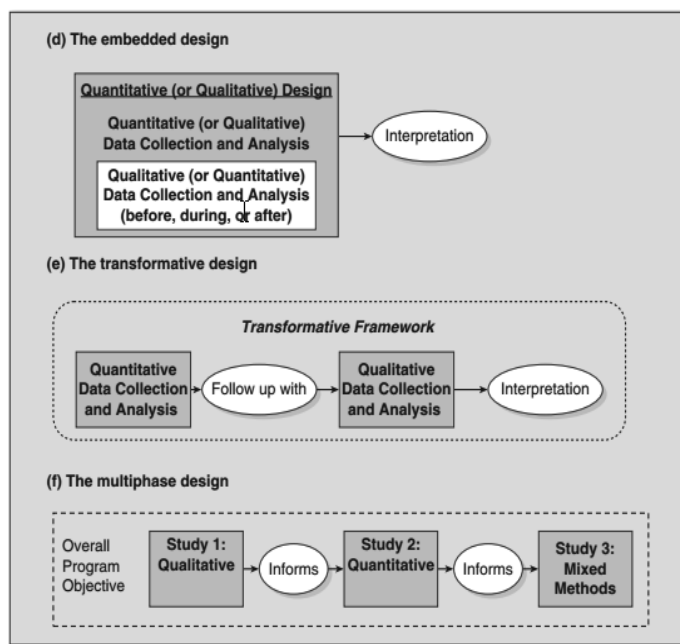

ภาพที่ 2 รูปแบบของการวิจัยแบบผสมผสาน
ที่มา: Figure 3.2 in Creswell (2013; p 69)

4) การวิจัยแบบรองรับภายใน (Embedded Design) เป็นการวิจัยที่มีการวิจัยย่อยเป็นเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณภายในการวิจัยหลักไม่ว่าจะเป็นเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณเพื่อให้การวิจัยไปสนับสนุนการวิจัยหลักให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นดังแสดงในภาพที่ 3 (d)

5) การวิจัยแบบปฏิรูป (Transformative Design) เป็นการวิจัยที่นักวิจัยต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรอบแนวคิดจากผลการวิจัย เป็นการวิจัยด้วยวิธีวิจัยหนึ่งแล้วต่อยอดอีกวิธีหนึ่ง แบบไหนก่อนก็ได้ อย่างไรก็ตามต้องการให้เกิดความร่วมมือสูงสุด ซึ่งมักเป็นการศึกษาในกลุ่มประชากรที่ยากต่อการเข้าถึง สุดท้าย นักวิจัยบูรณาการผลของการศึกษาวิจัยจากระยะแรกและระยะหลังเข้าด้วยกันในการแปลผล เพื่อสรุปกรอบแนวคิดดังแสดงในภาพที่ 3 (e)

6) การวิจัยแบบหลายช่วง (Multi-phase Design) เป็นการวิจัยที่มีหลายช่วงหลายรูปแบบ อาจมีทั้งแบบเป็นขั้นตอนและแบบพร้อมกัน เพื่อตอบปัญหาการวิจัยอย่างเป็นระบบสำหรับโครงการวิจัยขนาดใหญ่ อาจต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของนักวิจัยเป็นกลุ่มใหญ่ ดังแสดงตัวอย่างในภาพที่ 3 (f)

ภาพที่ 3 รูปแบบของการวิจัยแบบผสมผสาน
ที่มา: Figure 3.2 in Creswell (2013; p 70)

แต่ละรูปแบบของการวิจัยแบบผสมผสานจะมีรายละเอียดกระบวนการวิจัยที่แตกต่างกัน ซึ่งจะกล่าวต่อไปให้หัวข้อกระบวนการวิจัย พร้อมยกตัวอย่างงานวิจัยของนักวิชาการที่รายงานผลแล้วเป็นสังเขป เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจรูปแบบและกระบวนการมากขึ้น รวมถึงสามารถค้นคว้าอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมจากเอกสารอ้างอิง เพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกต่อไปได้

4. กระบวนการวิจัยแบบผสมผสาน

Johnson and Onwuegbuzie (2004) นำเสนอกระบวนการวิจัยแบบผสมผสานประกอบด้วย 8 ขั้นตอนได้แก่

- 1) ระบุปัญหาการวิจัย
- 2) กำหนดว่าควรใช้การวิจัยแบบผสมผสานหรือไม่
- 3) เลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน
- 4) เก็บข้อมูล
- 5) วิเคราะห์ข้อมูล
- 6) แปลผลข้อมูล
- 7) ตรวจสอบข้อมูล
- 8) สรุปผลการวิจัยและเขียนรายงาน

ขั้นตอนที่ 1 ระบุปัญหาการวิจัย

ขั้นตอนแรกเหมือนการวิจัยทั่วไป ที่ผู้วิจัยจำเป็นต้องระบุปัญหาการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดว่าควรใช้การวิจัยแบบผสมผสานหรือไม่

ขั้นตอนที่สองเป็นการตรวจสอบปัญหาการวิจัยนั้นว่าควรใช้การวิจัยวิธีใดเพื่อตอบปัญหา หากการวิจัยเพียงวิธีเดียว (Mono-method) ไม่สามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ นักวิจัยพิจารณาการใช้การวิจัยแบบผสมผสานโดยอ้างอิงประโยชน์ที่ได้รับข้อใดข้อหนึ่งความสำคัญของการวิจัยแบบผสมผสาน 5 ประการของ Greene et al. (1989) ที่กล่าวไปให้หัวข้อที่ 2 ความสำคัญของการวิจัยแบบผสมผสาน

ขั้นตอนที่ 3 เลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน Creswell and Clask (2011) นำเสนอปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานได้แก่

- ระดับการเชื่อมโยงผลการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Integration) นักวิจัยต้องระบุระดับความเป็นอิสระและเชื่อมโยงกันของการวิจัยทั้งสองรูปแบบ ว่าต้องการเชื่อมโยงผลซึ่งกันและกันที่ส่วนใด และส่วนใดที่ผลของแต่ละการวิจัยเป็นอิสระต่อกัน

- ระดับความสำคัญของผลการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Priority) นักวิจัยต้องระบุระดับความสำคัญได้ว่าการวิจัยทั้งสองรูปแบบสำคัญเท่ากัน หรือการวิจัยเชิงคุณภาพสำคัญกว่า หรือ การวิจัยเชิงปริมาณสำคัญกว่า

- เวลาในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Timing) นักวิจัยต้องกำหนดเวลาในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อมุ่งหวังการนำผลมาใช้ในการวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งออกได้เป็น วิจัยพร้อมกัน (Concurrent) วิจัยตามลำดับก่อนหลัง (Sequential) และวิจัยแบบแบ่งหลายช่วง (Multi-phase)

- ช่วงเวลาและวิธีการผสมการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Mixing) นักวิจัยต้องตัดสินใจว่าจะผสมผสานในช่วงใดและอย่างไร แบ่งออกได้เป็น

ผสมในช่วงการแปลผล โดยการนำผลที่วิเคราะห์ได้มาสนับสนุน อธิบายความ หรือ ผนวกกัน

ผสมในช่วงการวิเคราะห์ผล นักวิจัยสามารถนำผลของการวิจัยทั้งสองรูปแบบมาวิเคราะห์ผลด้วยกัน หรือ เปรียบเทียบกันเพื่อวิเคราะห์

ผสมในช่วงการเก็บข้อมูล เป็นการใช้ผลจากการวิจัยหนึ่งมาส่งผลต่อการเก็บข้อมูลของการวิจัยต่อมา ไม่ว่าจะเป็นการตั้งปัญหาการวิจัย การเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย และการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล

ผสมในช่วงการออกแบบการวิจัย เป็นการผสมการวิจัยเพื่อใช้ออกแบบการวิจัยขนาดใหญ่ เช่น การใช้การวิจัยเชิงคุณภาพผสมเพื่อออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณ รูปแบบทดลอง เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 ถึง 8 เก็บข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลแปลผลข้อมูลตรวจสอบข้อมูล และสรุปผล

ขั้นตอนนี้มีรายละเอียดแตกต่างตาม 6 รูปแบบการวิจัยที่นักวิจัยเลือกไว้ซึ่งในที่นี้ให้แนวทางสำคัญไว้ดังต่อไปนี้

1) การวิจัยแบบพร้อมกัน (Convergent Parallel Design)

การวิจัยแบบพร้อมกันเป็นรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานที่นิยมใช้มากที่สุด อาจเรียกอีกชื่อว่า การวิจัยแบบสามเส้า (Triangulation Design) นำมาใช้เพื่อสนับสนุนผลการวิจัยให้สมบูรณ์กรณีที่นักวิจัยมีเวลาหรือทรัพยากรจำกัดในการเก็บข้อมูล และนักวิจัยมีทักษะความชำนาญทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยสามารถเก็บและวิเคราะห์ผลการวิจัยทั้งสองรูปแบบพร้อมกันได้

นักวิจัยจะเก็บข้อมูลพร้อมกันทั้งสองวิธีการวิจัย และเป็นอิสระต่อกัน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพใช้คำถามปลายเปิด การวิจัยเชิงปริมาณใช้คำถามแบบระบุตัวเลือก ทั้งสองวิธีมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลจะวิเคราะห์แยกจากกัน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การวิจัยเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์เชิงสถิติ (Statistic analysis)

การแปลผลจะเป็นการรวมผล (Merge) ทั้งสองวิธีการวิจัยเข้าด้วยกัน โดยคัดเลือกกรณีเนื้อหาที่เหมือนกัน และเปรียบเทียบเนื้อหาที่แตกต่างกัน จากนั้น นักวิจัยทำ

การสังเคราะห์เป็นผล นักวิจัยอาจทำการรวมผลโดยการแปลงรูปข้อมูลจากผลการวิจัยแบบหนึ่งเข้ากับการวิจัยอีกแบบหนึ่งก็ได้ เช่น การนำรหัสที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพไปผ่านการวิเคราะห์สถิติของการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นต้น เพื่อบูรณาการผลเข้าด้วยกัน เมื่อได้ผลที่รวมทั้งหมดแล้ว นักวิจัยนำมาสรุปผลและตีความข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่สมบูรณ์แบบขึ้น

ตัวอย่างการวิจัย โครงการการพัฒนาสมรรถนะระบบที่ปรึกษาให้สภาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย

ผู้วิจัย รศ.ดร.สมพงษ์ จิตระดับ และคณะ

วัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อกำหนดแนวทางสมรรถนะคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบุคลากรที่ปรึกษาให้กับสภาเด็กและเยาวชนระดับตำบล อำเภอ จังหวัดและประเทศไทย 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะให้กับบุคลากรที่ปรึกษาได้ตรงกับความต้องการและปัญหาอุปสรรคที่มีอยู่ และ 3) เพื่อสร้างคู่มือให้แก่บุคลากรที่ปรึกษาได้ศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองเป็นแนวทางส่งเสริมที่สอดคล้องกับผู้ที่เกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ ในการทำงานประสานงานระดับนโยบายสู่การปฏิบัติได้จริง

กระบวนการวิจัย

เริ่มจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามสมรรถนะในการให้คำปรึกษา พร้อมกับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้แนวการสัมภาษณ์คณะกรรมการสภาแนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus group) บันทึกภาคสนาม (Field note) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนาและอ้างอิง สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse analysis) การจำแนกข้อมูล (Typological analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) แล้วนำข้อมูลมาสรุปผลรวมกัน (Merge) เพื่อตอบวัตถุประสงค์หรือปัญหาการวิจัย

2) การวิจัยแบบขั้นตอนเชิงอธิบาย (Explanatory Sequential Design)

การวิจัยแบบขั้นตอนเชิงอธิบาย เป็นการวิจัยที่นักวิจัยเริ่มทำการวิจัยเชิงปริมาณก่อนและทำการวิเคราะห์ผลเพื่อนำผลที่ได้ต่อเนื่องไปอธิบายการวิจัยเชิงคุณภาพหรือพัฒนาการวิจัยเชิงคุณภาพให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การวิจัยรูปแบบนี้มีนักวิจัยเชิงปริมาณเป็นการวิจัยหลัก

และนำร่องการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยแบบเป็นขั้นตอนไม่เป็นภาระนักวิจัยมากนัก เพราะการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ผลไม่พร้อมกัน จะทำให้ละวิธีวิจัย อย่างไรก็ดีข้อเสียคือนักวิจัยใช้เวลาในการเก็บข้อมูลนานกว่า และนักวิจัยยังไม่สามารถเขียนวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพช่วงที่ 2 ได้ชัดเจนในช่วงการขออนุมัติงาน จนกว่าการวิจัยเชิงปริมาณช่วงแรกจะเสร็จสิ้นลง

การเก็บข้อมูลการวิจัยเริ่มจากการเก็บตัวอย่างเชิงปริมาณด้วยคำถามปลายปิด และนำผลการวิจัยมาวิเคราะห์ทางสถิติ ผลจากการวิจัยเชิงปริมาณนำมาสรุปเป็นปัญหาการวิจัยสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ และให้แนวทางในการเก็บตัวอย่าง รวมถึงการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพต่อไป และนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำไปใช้อธิบายการวิจัยช่วงแรก

การสรุปผลจะเริ่มสรุปเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากผลการวิจัยเชิงปริมาณจากการวิเคราะห์สถิติ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการวิเคราะห์เนื้อหา และสรุปรวมผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่นำมาอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ตัวอย่างการวิจัย การวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการเวลาของครู: การวิจัยแบบผสมวิธี

ผู้วิจัย เมธวดี กาญจนสรวง และดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ

วัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับการจัดการเวลาของครูเมื่อจำแนกตามภูมิภาค 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเวลาของครู และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการเวลาของครู

กระบวนการวิจัย

เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามจากตัวอย่างครูในกรุงเทพมหานคร ขั้นตอนที่สองศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำผลการศึกษาจากข้อมูลเชิงปริมาณตอนที่ 1 มาพิจารณาคัดเลือกตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีการจัดการเวลาระดับต่ำและสูง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณแบบสถิติพรรณนา และความแปรปรวนทางเดียว และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปผลการวิจัยเริ่มจากการสรุปการวิจัยเชิงปริมาณเป็นสถิติพรรณนาเพื่อแบ่งกลุ่มการจัดการเวลาของครู และสรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นสภาพปัญหาการจัดการเวลาของครูและแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการเวลาของครู

3) การวิจัยแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Design)

การวิจัยแบบขั้นตอนเชิงสำรวจแบ่งออกเป็นขั้นตอนการวิจัย 2 ช่วงเช่นเดียวกับการวิจัยแบบขั้นตอนเชิงอธิบาย เพียงแต่สลับมาเริ่มต้นด้วยการวิจัยหลักที่เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสำรวจหัวข้อการวิจัยให้เข้าใจ ชัดเจนแล้วนำผลมาใช้ออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณในช่วง ที่สองต่อมา มีวัตถุประสงค์เพื่อยืนยันผลสำรวจที่ได้จาก การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเชิงปริมาณในกลุ่ม ตัวอย่างที่ใหญ่ขึ้น นิยมใช้ในหัวข้อที่เป็นปรากฏการณ์ใหม่ ยังกำหนดตัวแปรได้ไม่ชัดเจน หรือ ยังไม่มีเครื่องมือวัดที่ ชัดเจน ข้อดีเช่นเดียวกับการการวิจัยแบบขั้นตอนเชิง อธิบาย นั่นคือ ช่วยให้นักวิจัยไม่รับภาระงานมากเกินไป สามารถมุ่งเน้นการวิจัยได้ที่ละรูปแบบ แต่ข้อเสียคือใช้ ระยะเวลาในการวิจัยยาวนาน และยังไม่สามารถเขียน ข้อเสนอการวิจัยเชิงปริมาณช่วงที่สองได้อย่างชัดเจน ในช่วงการเสนอขอรับทุน

การเก็บข้อมูลเริ่มจากการวิจัยเชิงคุณภาพด้วย คำถามปลายเปิดเพื่อสำรวจทำความเข้าใจการวิจัยมาก ยิ่งขึ้น วิเคราะห์เนื้อหา และนำผลการวิจัยที่ได้มา สังเคราะห์เป็นสมมติฐานสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณในช่วง ที่ 2 จากนั้นทำการระบุกลุ่มตัวอย่าง เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และวิเคราะห์ผลทางสถิติ เพื่อยืนยันการนำไปใช้ทั่วไป

การสรุปผลการวิจัยจะสรุปเป็นขั้นตอน โดยเริ่ม จากสรุปผลวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ และสรุปรวมเป็นการอธิบายการนำผลการวิจัยเชิงปริมาณ ไปยืนยันสมมติฐานจากการวิจัยเชิงคุณภาพว่าสามารถ นำไปใช้ทั่วไปได้

ตัวอย่างการวิจัย การศึกษาและทดสอบปัจจัยเชิงสาเหตุ ของการใช้ประโยชน์งานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัย: การ วิจัยแบบผสมวิธี

ผู้วิจัย ศิวะพร ภูพันธ์และคณะ

วัตถุประสงค์การวิจัย 1) ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของการใช้ ประโยชน์งานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยและพัฒนา กรอบแนวคิดในการวิจัย 2) พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวัด การใช้ประโยชน์งานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยและ 3) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของ การใช้ประโยชน์งานวิจัย และศึกษาโครงสร้างความสัมพันธ์เชิง สาเหตุของการใช้ประโยชน์งานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัย

กระบวนการวิจัย

การเก็บข้อมูลเริ่มจากการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คือ กลุ่มอาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 22 คน โดยใช้แบบ สัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ ข้อความ (Textual analysis) จากนั้นเป็นการพัฒนากรอบ แนวคิดในการวิจัยและพัฒนาข้อคำถามในการวิจัยเชิง ปริมาณ และ เริ่มทำการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์สถิติ พรรณนาโดยใช้โปรแกรม SPSS และวิเคราะห์โมเดล สมการโครงสร้างโดยใช้โปรแกรม LISREL

ผลการวิจัยสรุปตามขั้นตอนการวิจัยเริ่มจากผลการวิจัยเชิง คุณภาพที่สรุปปัจจัยเชิงสาเหตุของการใช้ประโยชน์ งานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัย ที่นำผลมาพัฒนาเป็น กรอบแนวคิด ต่อด้วยผลการวิจัยเชิงปริมาณรูปแบบสถิติ พรรณนาและโมเดลความสัมพันธ์

4) การวิจัยแบบรองรับภายใน (Embedded design)

การวิจัยแบบรองรับภายในเป็นการวิจัยที่มีการ วิจัยย่อย เป็นได้ทั้งเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ เพื่อรองรับ การ การวิจัยหลักที่เป็นได้ทั้งรูปแบบเชิงคุณภาพหรือเชิง ปริมาณแบบใดแบบหนึ่ง มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบปัญหา การวิจัยได้ครบถ้วน โดยอาศัยข้อมูลหลายกลุ่มและการ วิจัยแบบพหุวิธีการที่คำถามการวิจัยมีความสำคัญไม่ เท่ากันเพื่อประหยัดเวลาและทรัพยากรของผู้วิจัย หรือ กรณีที่นักวิจัยต้องการเพียงข้อมูลสนับสนุนจากการวิจัย ย่อยไปพัฒนาการวิจัยหลักที่มีความสำคัญมากกว่า อย่างใดก็ได้ นักวิจัยต้องมีทักษะความชำนาญในการทำวิจัย ทั้งสองรูปแบบ

การเก็บข้อมูลการวิจัยย่อยสามารถเก็บก่อน ระหว่าง หรือ หลังการวิจัยหลักได้ทั้งสิ้น เพื่อนำผลไป สนับสนุนการวิจัยหลักทางใดทางหนึ่งไม่ว่าจะเป็นการตอบ ปัญหาการวิจัยที่สำคัญน้อยกว่า (เก็บข้อมูลเวลาไหนก็ได้) หรือ การใช้ผลไปพัฒนากระบวนการวิจัยหลัก (เก็บข้อมูล ก่อนการวิจัยหลัก)

การสรุปผลของการวิจัยเป็นไปตามช่วงเวลาและ วัตถุประสงค์การวิจัย เช่น หากมีการวิจัยย่อยเชิงคุณภาพ ก่อนการวิจัยหลักที่เป็นเชิงปริมาณ สรุปผลการวิจัยย่อย เชิงคุณภาพก่อนตามด้วยการวิจัยหลัก รูปแบบการวิจัย แบบรองรับภายในที่พบบ่อยมากคือ การนำการวิจัยเชิง

คุณภาพของการวิจัยหลักที่เป็นเชิงปริมาณแบบทดลอง เพื่อเพิ่มคุณภาพของการวิจัยเชิงปริมาณ

ตัวอย่างการวิจัย การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ผู้วิจัย ทศนีย์ ทองไชย

วัตถุประสงค์การวิจัย 1) พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 2) ประเมินประสิทธิผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 3) ถอดบทเรียนการจัดการความรู้หลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

กระบวนการวิจัย

การเก็บข้อมูลเบื้องต้นในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น หลังจากนั้นทำการวิจัยเชิงปริมาณแบบการทดลองที่มีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

การสรุปผลเริ่มจากสรุปการวิจัยเบื้องต้นเป็นโมเดลรูปแบบการเรียนการสอนตามแบบการจัดการความรู้ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1

และสรุปการวิจัยเชิงปริมาณตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 2 และสรุปถอดบทเรียนเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 3

5) การวิจัยแบบปฏิรูป (Transformative Design)

การวิจัยแบบปฏิรูปเป็นการวิจัยโดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎี (Transformative framework) และการวิจัยแบบอิสระ (Emancipatory) โดยอาศัยข้อดีของการวิจัยแบบผสมผสานเพื่อช่วยในการอธิบายและขยายความ มักใช้กับการวิจัยกลุ่มประชากรหรือบริบทที่เข้าถึงยากและยังไม่มีการศึกษามากนัก เช่น การศึกษาคนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ในสังคม เป็นต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูป โดยสามารถใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งสองรูปแบบในลำดับใดก็ได้เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมการวิจัยและความน่าเชื่อถือของการวิจัยมากที่สุด เนื่องจากผู้วิจัยต้องคำนึงถึงความอ่อนไหว

ทางวัฒนธรรม และการให้ความร่วมมือของกลุ่มตัวอย่างเป็นสำคัญ

ถือว่าการวิจัยแนวอุดมการณ์ที่ยึดกรอบแนวคิดทฤษฎี โดยไม่มีระเบียบวิธีวิจัยตายตัว นิยมใช้ในการวิจัยเพื่อพัฒนาปฏิรูปสังคมเป็นหลัก

การเก็บข้อมูลเป็นไปในรูปแบบใดก็ได้ที่สร้างความร่วมมือของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด และทำให้นักวิจัยเข้าถึงข้อมูลได้มากที่สุด

การวิเคราะห์และสรุปผลเป็นไปตามวิธีการเก็บข้อมูล โดยมุ่งเน้นอธิบายสภาพความเป็นจริงที่ยังขาดความเข้าใจ รวมถึงกรอบแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ และสรุปผลด้วยแนวทางในการเปลี่ยนแปลง

ตัวอย่างการวิจัย การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองสำหรับการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ผู้วิจัย พงศรัทธา วัชรวิชัย วังสุ อาชญา รัตนอุบล และพรณี บุญประกอบ

วัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อศึกษาอำนาจการทำนายของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองสำหรับการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองสำหรับการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

กระบวนการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าถึงยากและไม่ต้องการเปิดเผยตัว ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการสร้างรูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง (Theoretical framework) ตรวจสอบรูปแบบการเรียนรู้โดยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณควบคู่กับเชิงคุณภาพด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ รวมถึงแบบสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำข้อมูลมาตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อยืนยันรูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง หลังจากนั้นสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเองของผู้ติดยาเสพติดที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น

6) การวิจัยแบบหลายช่วง (Multi-phase Design)

การวิจัยแบบหลายช่วงเป็นการวิจัยที่ประกอบด้วยหลายช่วงหลายรูปแบบการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งการวิจัยเช่นนี้อาจอยู่ในรูปโครงการวิจัยที่ประกอบด้วยนักวิจัยเป็นทีมงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบปัญหาการวิจัยที่ต้องอาศัยสิ่งที่เรียนรู้จากหลายๆ การวิจัยร่วมกัน มีข้อดีคือการวิจัยแบบนี้มักตอบปัญหาวิจัยที่มีความกว้างหรือความลึกมากๆ ด้วยการ

วิจัยย่อยหลายชิ้น ข้อเสียคือค่อนข้างใช้ทรัพยากรมาก ระยะเวลาการวิจัยนาน และอาศัยการประสานงานที่ดีของกลุ่มนักวิจัยทั้งในด้านการดำเนินการวิจัยร่วมกันและการผสมผสานข้อมูลร่วมกัน

การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์และการสรุปผลเป็นไปตามช่วงเวลาการดำเนินการวิจัยแต่ละช่วงหรือตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ตัวอย่างการวิจัย รูปแบบการจัดการศึกษาแบบบูรณาการกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ในสังคมพหุวัฒนธรรม สถาบันพระบรมราชชนก

ผู้วิจัย ลิลลี่ ศิริพร และคณะ

วัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบบูรณาการกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ในสังคมพหุวัฒนธรรม สถาบันพระบรมราชชนก และ 2) ศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

กระบวนการวิจัย

การวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ ระยะที่ 1 สร้างต้นร่างรูปแบบจากการวิจัยคุณภาพโดยการสังเคราะห์เอกสารและสนทนากลุ่ม ระยะที่ 2 ทดลองใช้รูปแบบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ ระยะที่ 3 ตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของรูปแบบด้วยการนำเสนอผลการทดลองในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ระยะที่ 4 ประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ โดยการนำรูปแบบไปทดลองใช้ในวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก แล้วเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการถอดบทเรียน

การสรุปผลผู้วิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยออกเป็น การจัดการศึกษาแบบบูรณาการกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ และประสิทธิผลที่ได้จากการจัดการศึกษาแบบบูรณาการนี้

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบและสรุปการวิจัยแบบผสมผสานทั้ง 6 รูปแบบ

รูปแบบการวิจัย	การเก็บข้อมูล	การวิเคราะห์ผล	การสรุปผล	สัญลักษณ์*
1. แบบพร้อมกัน (Convergent Parallel Design)	เก็บข้อมูลพร้อมกันทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ	วิเคราะห์แยก และนำผลมาสังเคราะห์รวมกัน (Merge)	สรุปผลรวมกัน	QUAN+QUAL สำคัญเท่ากัน
2. แบบขั้นตอนเชิงอธิบาย (Explanatory Sequential Design)	เก็บข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณ(หลัก)เสร็จก่อน และต่อด้วยวิจัยเชิงคุณภาพ	วิเคราะห์ทางสถิติสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์เนื้อหาสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ และนำผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพมาอธิบายผลเชิงปริมาณ	สรุปผลเชิงปริมาณ ผลเชิงคุณภาพ และสรุปรวมผลเชิงปริมาณที่ถูกอธิบายด้วยผลเชิงคุณภาพ	QUAN->qual QUAN เป็น การวิจัยหลัก
3. แบบเป็นขั้นตอนเชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Design)	เก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ(หลัก)เสร็จก่อน แล้วต่อด้วยวิจัยเชิงปริมาณ	วิเคราะห์เนื้อหาสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ นำมาตั้งสมมติฐาน แล้วยืนยันด้วยผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณว่าสมมติฐานถูกต้อง	สรุปผลเชิงคุณภาพ สรุปผลเชิงปริมาณ และสรุปผลรวมผลเชิงคุณภาพที่ได้ยืนยันจากผลเชิงปริมาณ	QUAL->quan QUAL เป็น การวิจัยหลัก

ตารางที่ 3 (ต่อ)

รูปแบบการวิจัย	การเก็บข้อมูล	การวิเคราะห์ผล	การสรุปผล	สัญลักษณ์*
4.แบบรองรับภายใน (Embedded design)	เก็บข้อมูลการวิจัยย่อย (ปริมาณหรือคุณภาพ) การวิจัยหลัก (ปริมาณหรือคุณภาพ) ช่วงเวลาที่เก็บเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยย่อย	วิเคราะห์ตามช่วงเวลา ดำเนินการวิจัย	สรุปผลตามปัญหาการวิจัย โดยใช้ผลการวิจัยหลักเป็นสำคัญ	qual (quan) + QUAN (หรือ QUAL)
5. แบบปฏิรูป (Transformative Design)	เก็บข้อมูลด้วยวิธีอิสระ มุ่งเน้นวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง และเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูป	วิเคราะห์ตามช่วงเวลา ดำเนินการวิจัยและตามกรอบแนวคิดทฤษฎี ๖ (Transformative framework)	สรุปผลการศึกษาที่ได้ตามวิธีการดำเนินการวิจัย และสรุปกรอบแนวคิด รวมถึงแนวทางการปฏิรูป	
6. แบบหลายช่วง (Multiphase Design)	เก็บข้อมูลหลายช่วง หลายรูปแบบ	วิเคราะห์ตามช่วงเวลา ดำเนินการวิจัย (Phase)	สรุปผลตามช่วงการวิจัย (Phase) เพื่อตอบปัญหาทางการวิจัย	

*QUAN หรือ quan หมายถึงการวิจัยเชิงปริมาณ QUAL หรือ qual หมายถึงการวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวพิมพ์ใหญ่คือการวิจัยหลัก ตัวพิมพ์เล็กคือการวิจัยรอง

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบและสรุปการวิจัยแบบผสมผสานทั้ง 6 รูปแบบ เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจลักษณะรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน และกระบวนการขั้นตอน

บทสรุป

ดังที่ Greene (2007; p 20) กล่าวไว้ว่า การวิจัยแบบผสมผสานเป็น **พหุวิธีที่ช่วยให้นักวิจัยมองเห็นและได้ยินอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น** (Multiple ways for seeing and hearing) ดังนั้นการวิจัยแบบผสมผสานเป็นการวิจัยรูปแบบที่สามที่ได้รับความสนใจจากกลุ่มนักวิจัยและนักวิชาการว่าเป็นประโยชน์ต่อวงการวิจัย เนื่องจากผนวกข้อดีของการวิจัยทั้งสองรูปแบบ ขณะที่แก้ไขข้อด้อยของการวิจัยแบบใดแบบหนึ่งไป อย่างไรก็ตาม การวิจัยแบบผสมผสานมีความท้าทายแฝงอยู่ด้วยไม่ว่าจะเป็นทักษะ

การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลที่แตกต่างในแต่ละรูปแบบการวิจัยผสมผสานได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การวิจัยของนักวิจัยที่ต้องใช้มากยิ่งขึ้นนักวิจัยจำเป็นต้องวางแผนรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานให้เหมาะสมกับปัญหาการวิจัย รวมไปถึงความยุ่งยากซับซ้อนขึ้นของกระบวนการวิจัยแบบผสมผสาน บทความนี้จัดทำขึ้นเพื่อมุ่งหมายให้นักวิจัยเข้าใจแนวคิด ประโยชน์และกระบวนการวิจัยแบบผสมผสานในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำไปพัฒนาทักษะการวิจัย และวางแผนการวิจัยแบบผสมผสานของตนได้ในอนาคตต่อไป

บรรณานุกรม

- เมธีวดี กาญจนสรวง และดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ. (2557). การวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการ เวลาของครู: การวิจัยแบบผสมวิธี. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 10(1), 157-170.
- พงศ์รัชต์วิช วิวัณฐ, อาชัญญา รัตนอุบล และ พรณี บุญประกอบ. (2556). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองสำหรับการ บำบัดรักษาผู้ติดยา. *วารสารวิจัย มสธ สาขา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 9(2), 217-231
- ลิลลี่ ศิริพร และคณะ. (2557). รูปแบบการจัดการศึกษา แบบบูรณาการกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ในสังคม พหุวัฒนธรรม สถาบันพระบรมราชชนก. *วารสาร การพยาบาลและการศึกษา*, 7 (1), 39-54.
- ทัศนีย์ ทองไชย. (2557). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา. *วารสาร วิชาการ*, 7(2), 317-334.
- ศิระพร ภูพันธ์. (2554). การศึกษาและทดสอบปัจจัยเชิงสาเหตุของการใช้ประโยชน์งานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัย: การวิจัยแบบผสมวิธี (ปริญญา นิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพงษ์ จิตระดับ และ สุศักดิ์ แก้วเอี่ยม. (2556). โครงการ การพัฒนาสมรรถนะระบบที่ปรึกษาให้สภาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์). สืบค้นวันที่ 14 เมษายน 2558, จาก http://www.opp.go.th/fileupload/news/fileup/final%20report%20fin_1390187259.pdf
- Brannen, J. (1992). *Combining Qualitative and Quantitative Approaches*. London: Avebury.
- Bryman, A. (2006). Integrating Quantitative and Qualitative Research: How is it done?. *Qualitative Research*, 6(1), 97-113.
- Creswell, J. W. (2013). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2007). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Denzin, N. K. (1978). *The research act: A Theoretical Orientation to Sociological Methods*. New York: Praeger.
- Greene, J. C. (2007). *Mixed methods in Social Inquiry*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Greene, J. C., Caracelli, V. J., & Graham, W. F. (1989). Toward a Conceptual Framework for Mixed-method Evaluation Designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11(3), 255-274.
- Johnson, B., & Turner, L. A. (2003). Data Collection Strategies in Mixed Methods Research. *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*, 297-319.
- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., & Turner, L. A. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 112-133.
- Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.
- Morse, J. M. (1991). Approaches to Qualitative-Quantitative Methodological Triangulation. *Nursing Research*, 40(2), 120-123.
- Onwuegbuzie, A. J., & Leech, N. L. (2005). On Becoming a Pragmatic Researcher: The Importance of Combining Quantitative and Qualitative Research Methodologies. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(5), 375-387.
- Sandelowski, M. (2000). Focus on Research Methods Combining Qualitative and Quantitative Sampling, Data Collection, and Analysis Techniques. *Research in Nursing & Health*, 23, 246-255.
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (1998). *Mixed Methodology. Combining Qualitative and Quantitative Approaches*, Thousand Oaks, CA: Sage